

УДК 336.71

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ ТА МЕТОДИ ЇХ УПРАВЛІННЯ

аспірант, Якуб'як І. М.

Львівська державна фінансова академія, Україна, м. Львів

Розглядається актуальність питання забезпечення фінансової безпеки, класифікаційні підходи визначення типів фінансових загроз, їх виявлення та управління на основі СВОТ-аналізу з аналізом портфелів банків. Метою статті є визначення нових видів загроз фінансової безпеки банків та методів їх управління. Виявлено нові типи загроз, що не входять в класифікацію створену науковцями, що досліджували проблематику. Методи управління виявленими загрозами слід застосовувати в банківському секторі. Виявлені загрози та методи їх управління дадуть можливість створити систему мінімізації фінансових ризиків та зростання прибутковості банків.

Ключові слова: фінансова безпека, загроза, ризик, управління ризиками, портфельний аналіз.

Якуб'як І. М. Современные угрозы экономической безопасности коммерческих банков Украины и методы их управления / Львовская государственная финансовая академия, Украина, г.Львов

Рассматривается актуальность вопроса обеспечения финансовой безопасности, классификационные подходы определения типов финансовых угроз, их обнаружения и управления на основе СВОТ-анализа с анализом портфелей банков. Целью статьи является определение новых видов угроз финансовой безопасности банков и методов их управления. Обнаружены новые типы угроз, не входящих в классификацию созданную учеными, исследовавшими проблематику. Методы управления выявленными угрозами следует применять в банковском секторе. Обнаруженные угрозы и методы их управления

позволят создать систему минимизации финансовых рисков и роста прибыльности банков.

Ключевые слова: финансовая безопасность, угроза, риск, управление рисками, портфельный анализ.

Jakubiak I. M. Current threats of commercial banks' financial security and management methods in Ukraine / Lviv State Finance Academy, Ukraine, Lviv

An urgency to ensure the financial security and classification approaches are determined. The types of financial threats, their detection and management through SWOT are analyzed. The purpose of the article is to identify new types of the banks' financial security threats. New types of threats that are not included in the classification are highlighted. Management methods with the trends reveal are used in the banking sector. Identified threats and methods of their control will allow to create a system to minimize financial risks and increase profitability.

Keywords: financial security, threat, risk, risk management, portfolio analysis.

Вступ. Значення рівня фінансової безпеки банків в Україні зумовлено тим, що стійкістю фінансової складової банки можуть вирішувати питання забезпечення ресурсної, кадрової, інформаційної та фізичної безпеки. Фінансова безпека є результатом всіх інших складових функціонування банківського сектору національної економіки, а її рівень зумовлюється успішністю дій по решті складових.

В процесі формування фінансової безпеки банківські структури так і банківська система в цілому стикається з цілим рядом загроз, що тим чи іншим чином впливають на рівень фінансової стабільності. З розширенням видів діяльності зростає і кількість загроз, які ідентифікуються та мінімізуються в процесі роботи банків, а відповідного наукового обґрунтування в сучасній літературі не мають.

Оцінюючи стан банківської діяльності в Україні та банківської системи як такої, слід визначити відсутність достатнього наукового підґрунтя для створення високого рівня фінансової безпеки банківської системи та системи

класифікації фінансових загроз банку. Досить часто можна прослідкувати наукові дискусії, щодо обґрунтування поняття «фінансової безпеки» та висвітлення питання загроз банківської безпеки в наукових працях Курманова Л.Р., Алавердова А.Р., Терентьева Н.С., і які мають три особливості:

- по-перше, досліджуються різні аспекти грошово-кредитної політики країни з позиції вивчення її безпеки, тобто аналіз цієї проблеми здійснюється на макрорівні;

- по-друге, розглядається безпека банку як окремо взятої установи, тобто проблема в цьому разі вивчається на мікрорівні;

- по-третє, розглядаються загрози банківської діяльності в межах окремих суб'єктів без комплексної класифікації та характеристик.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є визначення нових видів загроз фінансової безпеки банків на основі існуючих класифікацій та виявлення ефективних методів їх управління.

Виклад основного матеріалу. Рівень фінансової безпеки і сукупність конкуруючих переваг визначається тим, наскільки ефективно банк управляє фінансовим потоком. До процесу залучення банком фінансових ресурсів з метою їх ефективного розміщення слід підходити як до системи руху наскрізного фінансового потоку, який, рухаючись від первинного джерела через взаємопов'язані структурні підрозділи банку, має збільшуватися в вартості. Для досягнення максимального інтегрованого результату необхідний високий ступінь узгодженості всіх функціональних підрозділів банку, через які проходить фінансовий потік, тобто інтеграція бізнес-процесів комерційного банку підвищує рівень економічної безпеки [3, 9].

На основі аналізу наукової літератури з питань фінансової та економічної безпеки А.Р.Алавердов класифікує загрози фінансовій безпеці банку за наступними ознаками: цільової спрямованості загрози (загроза розголошення конфіденційної інформації, майну і персоналу банку), джерела загрози (суб'єкта агресії) (з боку конкурентів, кримінальних структур і окремих

зловмисників, нелояльних співробітників банку), економічного характеру загрози (загрози майнового і немайнового характеру), імовірності практичної реалізації загрози (потенційні, що реалізуються, реалізовані) [1, 62].

О.А.Козловський визначає такі основні групи загроз, що негативно впливають на банківську діяльність і її ефективність: 1) загрози, зумовлені негативними процесами, пов'язаними з трансформацією економічної, політичної і соціальної сфер; 2) загрози, зумовлені інституціональними проблемами і несприятливою ринковою кон'юнктурою; 3) загрози, пов'язані з порушеннями банківської дисципліни, етики і порядку ведення банківської діяльності; 4) загрози, пов'язані з криміналізацією національної економіки загалом і банківського сектору зокрема [4, 12].

Оцінюючи класифікацію вищезазначених науковців більшість схиляється до думки класифікувати загрози банківської безпеки на зовнішні та внутрішні. Так, Фадєєв Д.А. приводить класифікацію внутрішніх загроз фінансової безпеки: неправомірна розтрата коштів службовцями банків, незаконне привласнення доходу, фальшування витрат, зловживання реальними активами банку чи клієнта, перевищення повноважень управлінським персоналом, підробка документів або внесення до них недостовірних даних, шахрайство у сфері бухгалтерського обліку. В свою чергу до зовнішніх відносить: внутрішня і зовнішня політична і економічна стабільність, ступінь залежності банківської системи від внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування, ступені концентрації активів банків в різних державах або галузях промисловості, структура власності на банківські установи [7].

Російські та білоруські дослідники дослідники до найбільшої загрози банківському сектору відносять такі негативні явища, як: низьку якість капіталів банків; ризикову кредитну політику; недосконалу систему страхування депозитів; недостатню ліквідність банківських активів; низький рівень кредитоспроможності підприємств реального сектору економіки; невідповідність діяльності банківських установ міжнародним стандартам;

низька якість капіталу банків; недостатня ефективність банківського нагляду; рівень іноземних інвестицій в банківський сектор [2, 26].

На наш погляд, в вищезазначених класифікаціях не враховано значних загроз фінансовій безпеці банківського сектору, як:

- надмірна орієнтація Національного банку України нереальним для вітчизняних реалій вимогам міжнародних фінансових організацій (Базель III);

- недосконала система рефінансування Національним банком України комерційних банків;

- слабкий контроль банківських установ за структурою кредитного і інвестиційного портфеля за ризикованістю і дохідністю, що спричиняє погіршення фінансового стану і банкрутства комерційних банків і негативно позначається на функціонуванні банківського сектору загалом;

- надлишкова ліквідність (небезпечна з двох причин: по-перше, спричиняє подальше зниження відсоткових ставок, зокрема, ставок за депозитами, які в реальному вираженні можуть показувати від'ємну дохідність. Така тенденція загрожує знизити темпи зростання роздрібних депозитів і може привести до стиснення внутрішніх джерел фондування. По-друге, триваюче зниження відсоткових ставок з часом змусить банки збільшувати кредитування ризикованих позичальників) [6, 42].

- скупка акцій і боргів комерційних банків небажаними фізичними і юридичними особами, що вкінцевому випадку дає можливість реалізувати моральні ризики та ризики втрати репутації;

- конкуренція з боку сегменту кредитних спілок, ломбардів та інших фінансово-кредитних установ.

З метою комплексного оцінювання наявних загроз банківської установи та визначення їх класифікаційних ознак досить часто використовується СВОТ-аналіз.

Використання СВОТ-аналізу є доцільним для оцінки поточного стану фінансової безпеки банку і виявлення загроз і має певні особливості. У такому випадку сильними сторонами фінансової безпеки банку виступають позитивні

внутрішні умови здійснення фінансової діяльності, слабкими сторонами - негативні внутрішні умови у вигляді внутрішніх загроз, можливостями - позитивні зовнішні умови здійснення фінансової діяльності, власно загрозами - негативні зовнішні чинники у вигляді зовнішніх загроз фінансовій безпеці.

При застосуванні СВOT-аналізу в процесі визначення рівня і загроз фінансовій безпеці слід мати на увазі, що найсуттєвіші загрози виникають, коли негативний розвиток ситуації у зовнішньому середовищі банку накладається на слабкі сторони самого механізму забезпечення фінансової безпеки банку, тобто у такому разі має місце кумулятивний ефект. Найбільші потенційні можливості забезпечення належного рівня фінансової безпеки банку стають результатом наявності і сукупної дії позитивних чинників зовнішнього середовища і сильних сторін самого механізму забезпечення безпеки.

Використання СВOT-аналізу надає можливість також визначати стратегії дії щодо забезпечення фінансової безпеки банку. Для цього слід застосовувати відповідну матрицю (рис.1)

		Зовнішнє середовище	
		Можливості: 1. 2. 3. п	Загрози: 1. 2. 3. п
Внутрішнє середовище	Сильні сторони 1. 2. 3. п	Стан фінансової безпеки	Стан фінансової загрози
	Слабкі сторони 1. 2. 3. ... п	Стан фінансового ризику	Стан фінансової небезпеки

Рис.1. Матриця СВOT-аналізу для визначення стратегії та загроз
фінансової безпеки

Для успішного застосування методології СВOT важливо вміти не тільки розкрити небезпеки та можливості, але й спробувати оцінити їх з точки зору того, наскільки важливим для організації є врахування в стратегії дії кожної з виявлених небезпек і можливостей.

При оцінці можливостей зміцнення фінансової безпеки банку застосовується метод позиціонування кожної конкретної небезпеки на матриці небезпек (табл.1).

Таблиця 1

Імовірність реалізації загроз	Вплив деструктивних факторів впливу			
	Небезпека	Загроза	Ризик	Безпека
Висока	ВН	ВЗ	ВР	ВБ
Середня	СН	СЗ	СР	СБ
Низька	НН	НЗ	НР	НБ

Ті небезпеки, що потрапляють на поле «ВН», «ВЗ», «СН». становлять дуже велику фінансову небезпеку для банку і вимагають негайного й обов'язкового усунення. На фінансові небезпеки, що потрапили на поля «ВР», «СЗ», «НН», також слід звернути увагу вищому керівництву і усунути їх у першочерговому порядку. Що стосується фінансових небезпек, що знаходяться на полях «НЗ», «СР», «ВБ», то тут потрібен уважний і відповідальний підхід до їх усунення [7].

Потрапивши на поля, що залишилися, небезпеки також не повинні випадати з поля зору керівництва організації, слід уважно стежити за їх розвитком, хоч при цьому не ставиться завдання їх першочергового усунення.

Для ефективного управління фінансовими небезпеками слід визначити чинники впливу та реалізувати ряд заходів відповідно до ситуації (табл. 2).

Таблиця 2

Чинники послаблення фінансової безпеки банку та заходи їх мінімізації

Чинники	Заходи мінімізації впливу
Спланований відтік капіталу з банку	Виважене ставлення до джерел фінансування поведінка яких є невідомою
Блокування активів банку банками-конкурентами	Розміщення рахунків банку у банків-лідерів з обслуговування комерційних структур
Використання ЗМІ для дискредитації банку	Проведення рекламної компанії банку, відображати прозорість діяльності для клієнтів і суспільства
Витіснення з деяких ринків банківських послуг	Формування виваженої цінової політики та інтеграція у міжбанківські проекти
Втрата кваліфікованих працівників та їх перехід в інші банки	Виважена політика в сфері оплати праці та стимулювання працівників

Одне з основних місць в інструментарії управління фінансовими ризиками банку посідає портфельний аналіз (portfolio analysis), що має ряд функціональних та організаційних модифікацій і може використовуватися як для виявлення, ідентифікації, оцінки, так і для вибору та обґрунтування методів нейтралізації конкретного ризику, небезпеки. Серед найбільш розповсюджених у сучасній фінансово-економічній літературі є наступні модифікації портфельного аналізу:

- аналіз портфеля цінних паперів або інших ринкових активів (тобто активів, що володіють активним ринком їх вторинного обігу) - використовується для узгодження базових характеристик портфеля, як правило, рівня його доходності та ризику шляхом диверсифікації;

- на даний момент існує значна кількість теоретичних моделей для аналізу портфеля активів (слід відмітити, що подавляюча їх більшість розроблялася для цінних паперів, однак може вільно застосовуватися для інших активів) - формування оптимального портфеля інвестицій (модель Марковіца), модель Шарпа та інші;

- управління ризиками на основі портфельного аналізу у формі портфельних матриці, зокрема: матриця Бостонської консалтингової групи (портфель позиціонування суб'єкта господарювання на цільовому ринку «зростання - частка ринку») та матриця Мак-Кінзі (McKinzie) (портфель позиціонування суб'єкта господарювання на цільовому ринку «привабливість - конкурентні переваги») [7].

Слід відмітити, що портфельний аналіз може використовуватися для ідентифікації та оцінки як якісних характеристик ризику в рамках операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єкта господарювання (аналіз портфельних матриць), так і кількісних параметрів відповідних груп ризиків (аналіз цільового портфеля), крім того, функціонально-організаційні особливості портфельного аналізу дозволяють використовувати його для взаємоузгодженого одночасного аналізу різних видів фінансових ризиків, у тому числі, у випадку необхідності поєднання тих ризиків, що піддаються кількісній оцінці, та ризиків, що не можуть бути оцінені кількісно.

Запропоновані механізми забезпечення фінансової безпеки банку можуть використовуватися Національним банком України, фінансово-кредитними установами для оцінки інтенсивності впливу дестабілізуючих факторів впливу на стан фінансової безпеки з метою спрямування їх економічного розвитку на безпечний рівень.

Висновки. Комплексний підхід до визначення, аналізу і оцінки чинників і загроз фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки дозволить підвищити якість управління досягненням її належного рівня, а відтак – стимулюватиме повноцінне використання позитивних чинників її забезпечення і убезпечить банківську сферу від численних негативних чинників.

Література:

1. Алавердов А. Р. Организация и управление безопасностью в кредитно-финансовых организациях: учебное пособие. – М.: Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, 2004. – 82 с.
2. Бриштелев А. Теоретико-методологические основы экономической безопасности банковской системы / А. Бриштелев // Банковский вестник. – 2009. – № 4. – С.23-30.
3. Курманова Л. Р. Вопросы регулирования экономической безопасности кредитных организаций / Л. Р. Курманова, М. А. Путенихин // Инновационное развитие экономики. – 2011. – № 1. – С.9-11.
4. Козловский А. А. Эффективность банковской деятельности в системе обеспечения экономической безопасности России: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / А. А. Козловский. – М., 2011. – 17 с.
5. Різник Н. С. Електронний посібник з дисципліни "Безпека банківської діяльності" [Електронний ресурс] / Н. С. Різник. – Режим доступу: <http://lib.lntu.info/books/fof/bs/2011/11-15/>.
6. Терентьева Н. С. Об эффективности антикризисного управления ликвидностью банковского сектора / Н. С. Терентьева // Деньги и кредит. – 2010. – № 8 –С.39-42.;
7. Фадеев Д. А. Фінансова безпека банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Д. А. Фадеев. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_NITSB_2009/Economics/40908.doc.htm.

References:

1. Alaverdov A. R. Security organization and management of credit and financial organizations: tutorial. - M.: Moscow state university of Economy, Statistics and Informatics, 2004 - 82 p.
2. Bryshtev A. Theoretical and methodological basics of banking security system / A. Bryshtev // Banking Journal. - 2009. - № 4. - S.23-30.
3. Kurmanova L. R. Questions regulation economic security of the credit organizations / L. R. Kurmanova, M. A. Putenyhyn // Innovative economy development. - 2011. - № 1. - S.9-11.
4. Kozlovsky A. A. Banking activity efficiency in the system of economic security of Russia: Author. Author. dis. for the degree of PhD. in Economic. Sciences: speciality. 08.00.10 - Finance, money and credit / A. A. Kozlovskyy. - M., 2011 - 17 p.
5. Riznyk N. S. "Banking Security" [electronic resource] / NS Ripper. - Mode of access: <http://lib.lntu.info/books/fof/bs/2011/11-15/>.
- 6 Terentyeva N. S. On the effectiveness of crisis management banking sector liquidity / N. S. Terenteva // Money and Credit. - 2010. - № 8 -S.39-42.;
- 7 Fadeev D. A. Finance and banking activity security in Ukraine [Electron resource] / D. A. Fadeev. - Mode of access: http://www.rusnauka.com/5_NITSB_2009/Economics/40908.doc.htm.